Den politiska ställningen

Vardagstryck

National Library of Sweden

Den politiska ställningen.

F. statsrådet Hammarskjöld mot f. statsrådet Petersson i Påboda.

Hr Hammarskjölds tal i Lyckeby den 27 februari 1910.

Det har funnits en tid — och den är för öfrigt inte särdeles aflägsen — då man knappast kunde tala om politiska partier i vårt land och då det politiska intresset var så föga utveckladt att riksdagsmannavalen i många, ja kanske de flesta fall afgjordes icke på grund af kandidaternas politiska åsikter utan med hänsyn till helt andra omständigheter. En annan tid har kommit, folket har vaknat eller håller på att vakna till politisk lifaktighet. De som enligt den före detta år gällande lagen haft rösträtt men hittills mera sällan eller med en viss likgiltighet begagna densamma, börja förstå att rösträtt är icke endast en rättighet utan äfven en skyldighet, och de nya valmännen äro ifriga att få vara medbestämmande i afgörandet af landets öden. Men då, så vidt man nu kan döma, inga allmänna nyval till Andra kammaren torde komma att företagas i år, skulle ingen särskild orsak till politisk agitation nu förefinnas, om icke nya val till landstingen förestod. Hittills ha politiska hänsyn på de flesta håll spelat en ganska underordnad roll vid landstingsmannavalen. De särskilda orternas lokala intressen, fråga om sjukvård och järnvägar, jakt och fiske voro vid valen vida mer afgörande än tanken, huru den blifvande landstingsmannen skulle komma att ställa sig vid inom landstinget förekommande val till Första kammaren. Ville han bara understödja valmännens önskningar i de ekonomiska frågorna så fick han vanligtvis tänka hur han ville i de politiska. Ja, så var det ännu för kort tid sedan, men hur är det nu? Jo, på en gång är allt förändradt, de ekonomiska uppgifter, som tillhöra landstingen, synas ha förlorat så godt som all betydelse för valen, ingen bryr sig om dem, hänsyn tagas endast till de blifvande landstingsmännens allmänpolitiska åsikter. Orsaken till detta hastiga omslag är för väl känd för att behöfva mer än antydas: det är de förändrade villkoren för valbarhet till Första kammaren, arvode äfven till denna kammares ledamöter samt den utsträckta kommunala rösträtten med dess skarpa begränsning af röstetalet. En förut oanad möjlighet att på jämförelsevis kort tid kunna förändra Första kammarens sammansättning, »demokratisera» den, äggar nu till energiska ansträngningar att förverkliga denna möjlighet. Det socialistiska partiet, det despotiskt styrda och bäst disciplinerade partiet i vårt land, går målmedvetet fram till valen, starkt genom sin enighet och sin blinda lydnad. Vänstern, det liberala partiet arbetar med all makt på att draga på sin sida landtmännen i synnerhet i de trakter, där de liberala idéernas anhängare hittills varit i afgjord minoritet. Högern eller det moderata partiet hvarken kan eller får sitta overksam och se på, huru de andra arbeta, och så se vi då hur öfverallt i landet pågår en liflig verksamhet för att »upplysa» allmänheten; ordet »upplysa» bör här kanske öfversättas med: värfva anhängare, med andra ord: alla partier agitera. Men vid alla partistrider går det så att de stridande låta sig af stridens hetta förledas att mot sina motståndare framkasta anklagelser och beskyllningar, som vid lugnt bedömande icke kunna försvaras. Intet parti kan fritagas från en viss benägenhet att vilja döma motståndaren efter deras ytterlighetsmän. Jag har själf mycket moderata åsikter, räknas som högerman och erkänner villigt att högerns ytterlighetsmän emellanåt söka framställa alla liberaler som om de tillhörde den radikala

typ, som stå på gränsen till socialism. Intet kan vara oriktigare, men alldeles lika oriktigt är det, när vänstern å sin sida vill göra, icke blott den verkliga högern utan äfven alla moderata identiska med ytterlighetsmännen på högersidan och i tal och skrift förklara hela högern vara stockkonservativ, fiende till alla reformer och allt framåtskridande. Låt oss öppet och ärligt erkänna att detta handlingssätt icke hedrar någondera parten, men jag misstänker att så länge världen står, kommer det ändå att användas.

Under sista tiden har i offentliga föredrag på olika platser och särskildt af en förutvarande medlem af den nuvarande regeringen herr Alfr. Petersson i Påboda riktats häftiga angrepp mot regeringen och högern och framställts beskyllningar af den art, att de icke få stå oemotsagda. Samtidigt med dessa angrepp har hr P. öfvergifvit det moderata parti han hittills tillhört och slutit sig till det liberala. Jag fäller intet omdöme om det steg han tagit eller om orsakerna därtill; han bär själf ansvaret för sina handlingar, men det har varit af intresse att ge akt på det intryck detta steg gjort på de olika partierna. Vänstern, hvars tidningar för ej länge sedan letade efter uttryck nog kränkande — och enligt min mening orättvisa — för att riktigt nedsätta honom, är nu stolt öfver honom såsom en värdefull ackvisition. Högerns, hans gamla vänners känslor torde kunna karaktäriseras med ett enda ord: förvåning. I 3 år har jag suttit tillsammans med hr P. såsom medlem af regeringen. Vi ha deltagit i samma beslut, arbetat för samma mål. Jag anser mig därför äga ett visst berättigande att upptaga till bemötande de angrepp han gjort, såväl som andra från de liberala sidan framställda anklagelser.

I sitt mycket uppmärksammade Mönsteråstal framkastade hr P. genast i början den beskyllningen att högern »sätter sig i stridställning» mot de nya valmännen och betraktar dem som fiender, att den »inte vill veta af mera än de två skarpt motsatta partierna, den af första kammaren styrda högern samt ett rent arbetarparti, som under sådana förhållanden icke gärna kan bli annat än rent socialistiskt.» Denna politiska troslära har högljudt och länge förkunnats. Hur ofta har man inte i den enskilda agitationen man och man emellan lika väl som i den offentliga hört den meningen driftvas att de som inte vilja tillhöra den rena högern och låta disciplinera sig under dess ledning, de äro kort och godt att hänföra till socialister och samhällsomstörtare eller i bästa fall till radikaler. Man kan förstå och förklara detta tal där det är en frukt af okunnighet, men där det användes mot bättre vetande för att föra folk bakom ljuset, där tillämpar man utan vidare den jesuitiska satsen: »ändamålet helgar medlen». — Jag har ordagrannt citerat denna passus ur Dag. Nyheters referat öfver mötet, och nu tillåter jag mig fråga: på hvilken sida är här jesuiten att söka? Här är ett rent typiskt exempel på, hvad jag förut nämnt, hur det kan gå till att i partiyra svärta ned motståndarne. Det är visst möjligt att det inom högern kan finnas bonerade ytterhetsmän, som af okunnighet eller trångsynthet kunna hysa och äfven uttala en så mot förnuft och erfarenhet stridande uppfattning, men hvad jag allvarligt och bestämdt vill bestrida, det är att de skulle representera den allmänna meningen inom högern och de moderata såsom parti. Jag beklagar att en man med hr P:s ställning har kunnat komma fram med ett så skeft och vilseledande påstående, som vid ringaste eftertanke faller på sin egen orimlighet. Låt oss tänka efter. Är det högern eller vänstern som genomfört det nu gällande betydligt utvidgade politiska rösträtten? Hvar och en som följt med sin tid vet ju att det är högern med hjälp af en mindre del af de liberala, och hr P. har ju själf såsom ledamot af en högerregering varit en af dem, som kraftigast arbetat för förslagets genomförande, hvaremot större delen af de liberala och de flesta af deras ledande män motsatte sig förslaget. Vore nu hr P:s påstående riktigt, så skulle således högern lagt in all sin kraft på att skaffa politisk rösträtt åt nya grupper af medborgare, till antalet nära dubbelt så många som de förut röstberättigade, med den föreställningen att dessa nya valmän skulle blifva fiender, mot hvilka man måste rusta sig! Hade högern ansett dem som förutbestämda att blifva fiender, så hade den väl aktat sig för att själf sätta rösträttens vapen i deras händer.

Högerns ställning till de nya valmännen är alldeles densamma som vänsterns. Vänstern söker öfvertyga dem om, att de böra sluta sig till det liberala partiet och på samma sätt och med samma rätt söker högern öfvertyga dem om att den moderata åskådningen är den lyckligaste. De olika partierna ha därvid ingenting att förebrå hvarandra i fråga om målet, ty båda äro i sin goda rätt, men medlen, stridssätten kunna gifva anledning till åtskilliga anmärkningar.

Hr Peterssons Mönsteråstal upptages till stor del af försöket att bevisa att Landtmannapartiet och Nationella Framstegspartiet förskjutits åt höger och blifvit solidariska med första kammaren, samt att Liberala Samlingspartiet är det verkliga moderata partiet, till hvilket alla bör sluta sig. Ville jag nu följa hr P:s exempel, så skulle jag kunna peka på en lång rad af personer tillhörande yttersta vänstern och med åsikter, som snudda nära intill de socialistiska och jag skulle då säga: se hur hela det liberala partiet har mer och mer förskjutits åt vänster! Men det påståendet skulle vara lika oriktigt, som det som af hr P. riktats mot högerpatiet. Månne icke verkliga förhållandet är, att hr P glidit åt vänster så fort, att han ser allting från en annan synvinkel än förut?

Hr P. påstår att »Landtmannapartiet har vid öfvergången till allmän rösträtt framträdt såsom ett med första kammaren allierande parti.» Om detta är en anklagelse, förefaller den något egendomlig, då den kommer från en man, som just genom denna s. k. allians vann det mål han eftersträfvat, allmän rösträtt och proportionella val. Nu ser han i denna s. k. allians »partiets ytterligare fjärmande från folkets djupa led.» Få nu landtmännen ej längre räknas dit? Ha våra hundratusentals småbönder blifvit öfverklass?

Om man söker att få veta, i hvilka särskildt viktiga punkter det är, som de moderates och liberalas program skilja sig till nackdel för de moderata, så är det mycket svårt att få besked, men först brukar då framdragas i bristande sparsamhet i synnerhet i fråga om anslag till militära ändamål. Detta är också det grofva artilleriet, som hr P. låter köra fram för att öfvertyga valmännen om nödvändigheten att välja liberala landstingsmän för att sålunda få en ny, demokratisk och sparsam första kammare, ty den kammaren är ju som bekant orsaken till allt slöseri med statens medel och till att vi i detta arma land aldrig få några reformer. Men låt oss nu undersöka hur det förhöll sig med en af de militära anslagsfrågor, som mest framhållits som exempel på första kammarens och an-

dra kammarhögerns slöseri. I 1901 års af riksdagen beslutade härordning var fastslaget att ett positionsartilleriregemente skulle uppsättas med 24 st. positionshaubitser och att hvarje fältartilleriregemente skulle förses med en fälthaubitsdivision af 2 batterier om 4 haubitser. Till fullföljande af detta beslut begärde vid 1906 års riksdag den Staaffska regeringen kronor 3,485,000 fördelade på 3 år i anslag till positionshaubitser, men icke blott 24 sådana enligt 1901 års härordning, utan 36, som befunnos nödiga. Detta anslag beviljades i gemensam votering med 116 ja mot 24 nej i första kammaren och 72 ja mot 150 nej i andra. Det torde icke vara tvifvelaktigt, att större delen af jarösterna i andra kammaren afgåfvos af liberaler. Icke hörde jag då någon af de liberala klaga öfver första kammarens eller högerns slöseri, men så var ju också regeringen då liberal, och det var väl det som gjorde skillna'n så stor. Kom så 1909 års riksdag. Till fullföljande af 1901 års härordning begärde regeringen 3,000,000 kr., däraf 800,000 kr. för 1910 till anskaffande af en del af de behöfliga fälthaubitserna. Äfven denna gång bifölls anslaget i gemensam votering med 140 ja mot 1 nej i Första kammaren samt 90 ja mot 130 nej i Andra. Men nu höjdes verop öfver Första kammarens och Andra kammarhögerns slöseri. Är det orätt att anse den förnämsta orsaken härtill vara den omständigheten att regeringen nu hette Lindman och icke Staaff?

Men låt oss ännu en stund stanna vid fälthaubitsfrågan! I regeringsbeslutet om framläggande af denna anslagsfråga för riksdagen har hr P. deltagit och icke blott i denna utan i alla anslagskraf till här och flotta, som framlagts åren 1907, 1908 och 1909 och han har icke reserverat sig. Då han nu så skarpt klandrar Första kammaren och högern för att de bifallit, hvad han själf varit med om att föreslå, så har han därmed brutit stafven öfver sig själf. Det går inte att undskylla sig med, att den ene fackministern inte så noga kan pröfva de andras anslagskraf, utan får bifalla på god tro; nej, vare sig man sitter i den obetydligaste lilla styrelse eller i Sveriges regering, är man ansvarig för beslut, mot hvilka man ej reserverat sig.

Hvad för öfrigt försvarsutgifter beträffa, misstager man sig grundligt, om man tror att de skulle blifva mindre, om vi få en liberal regering. Jag är inte så partiförblindad, att jag anser högern ensam sitta inne med fosterlandskärlek, utan jag tror att vänstern är besjälad med samma känsla, samma vilja att till det yttersta försvara det land, vi kalla vårt. Men sådant kan ej ske, utan stora kostnader. Hvilken politisk färg de män än må hafva, som sitta i regeringen, så synes det föga sannolikt att de skola våga försumma landets försvar, ty den, som mottager uppdraget att sitta i konungens råd, han påtager sig med detsamma ett ansvar så stort, att den, som icke försökt det, svårligen kan göra sig en föreställning om, huru tungt det känns. Jag har ju redan anfört ett exempel från den Staaffska regeringens tid, som visar, hur den regeringen icke vågade undandraga sig de konsekvenser, som 1901 års härordning förde med sig i fråga om anskaffande af positionshaubitser. Men när den Lindmanska regeringen lika följdriktigt fullföljer samma härordningsbeslut i fråga om anskaffande af fälthaubitser — märk väl att riksdagen 1901 beslöt att sådana skulle anskaffas, men ej närmare angaf tiden, när det skulle ske — då anklagar man regeringen, Första kammaren och högern för ett ruinerande slöseri. Jag frågar: är detta rättvist? För ett af partilidelser oförvilladt omdöme kan svaret ej bli annat än ett rent och ärligt nej.

Ser man på ökningen af utgifter för andra ändamål än försvaret, är det lika orättvist att lägga ansvaret för dem ensamt på högern. Ånej, vänstern må taga en dryg del af detta ansvar på sig själf. Ökningen har framkallats till mycket stor del af löneregleringar, som i stort sedt måste anses nödvändiga, och när anmärkningar gjorts mot för höga löner, så ha de i regeln icke kommit från liberalt håll, utan från landtmän inom högerns led. Ibland dessa må jag gärna nämna ett namn som för denna bygds befolkning är väl bekant: Pehr Pehrsson i Törneryd. Han, högermannen, var en verklig sparsamhetsvän.

En klass af utgifter, som ständigt ökas, är sådana, som göras för bildningsändamål af olika slag. De gå till kolossala belopp. Om dem vill jag säga att riksdagen i allmänhet med berömvärd enhet, frikostighet och klar blick för deras behöflighet beviljat dem. Men då må de heller icke tagas till förevändning för anklagelse för bristande sparsamhet.

Hufvudsumman af hvad jag i denna fråga velat säga är att, om mindre nödiga anslag ibland beviljas, så ligger ansvaret härför icke uteslutande på det ena partiet. Ena gången är det högern, andra gången vänster som bär skulden. Men tänk så bra det är att alltid ha en Första kammare att skylla på!

Jag tar för afgjordt att efter förhandlingarne i riksdagen sistlidne onsdag Första kammaren kommer att utsättas för talrika anklagelser för bristande nykterhetsvänlighet, emedan den icke ville vara med om utredning rörande åstadkommande af fullständigt rusdrycksförbud, ej heller lokalt veto, som för öfrigt redan finnes och genom den utsträckta kommunala rösträtten nu blifvit ändå effektivare. Af diskussionen framgick dock tydligt och klart att kammaren väl inser nödvändigheten af fortsatta kraftiga åtgärder till rusdryckernas bekämpande, men vill ha en utredning af rusdrycksfrågan i hela dess vidd, innan den fattar bindande beslut.

De liberala påstå i sina politiska föredrag att högern ej är något reformparti. Och därmed åsyftas att högern, enkannerligen Första kammaren, afslagit vissa förslag, som i sina följder skulle bana väg för socialiststaten, ja då är beskyllningen riktig och vi mottaga den med tillfredsställelse, men vi skulle vara tacksamma om de liberala ville upplysa oss om, under hvilken tid i Sveriges historia och af hvilken regering en sådan mängd af verkliga reformer blifvit genomförd, som under de sista 4 åren, och det inte blott stafnings- och uniformsreformer, utan verkliga djupgående reformer och allmännyttiga företag af alla slag. Frågan torde bli kinkig att besvara.

Bland rent af löjliga beskyllningar mot riksdagen är den, som hr Starbäck lärer framkastat i Malmö, att finansministern på allt sätt ökade de mindre bemedlades skattebördor för att lätta de rikas! Då jag vet att d:r Hildebrand om en stund kommer att sysselsätta sig med skattefrågan, vill jag i denna sak endast uttala den meningen, att hr Starbäck måtte tänka särdeles lågt om sina åhörares omdömesförmåga för att våga komma med en sådan bluff.

Den rörelse, som pågår öfver allt i landet, gäller: skola vi välja moderata eller liberala landstingsmän, och på utgången af dessa val kommer sedan att bero, hurudan för-

sta kammare vi få. I det föregående har jag sökt vederlägga de anklagelser, som bruka riktas mot högerpartierna. Jag vill i min tur framställa några anmärkningar mot de liberala. Den första rör deras förhållande till socialisterna. Trots alla försök att förneka det, är det ett obestridligt faktum att vid de senaste riksdagsmannavalen rådde en öppen eller hemlig, men i alla händelser verklig allians emellan de liberala och socialisterna. Hade de liberala ej utsikt att segra med egen kandidat, så lydde parollen: hellre en socialist än en högerman! Socialisterna gjorde i sin tur samma väntjänst och följden blef att båda dessa partier tillsammans vunno betydlig öfvervikt i andra kammaren. Om man undantager lite gnabb ibland, ha de hållit troget ihop. Det anmärkningsvärda har därvid inträffat att, när högern röstar med första kammaren så skriker man om »allians» och »annex», men när liberaler och socialister hålla troget tillsammans, så anses det högst ohemult att kalla det »allians». — »När jag dricker, så är det rätt», sa' kronofogden.

En omständighet, som väl torde hänga ihop med vänskapen med socialisterna, är liberalernas obenägenhet att vidtaga några kraftåtgärder till skydd för arbetets frihet, en politik som synes ägnad att inge oss landtmän allt annat än förtroende. Hur den så mycket klandrade regeringen i det hänseendet har skött sig, därom vittnar bättre än allt annat dess åtgärder under förra sommarens kritiska veckor.

På den tiden fick också regeringen ampelt erkännande äfven af sina skarpaste motståndare, men det är väl glömdt nu. En beskyllning, som de liberala bestämdt tillbakavisa, är den, att de skulle vilja så småningom upphäfva äganderätten till jord. Vi få väl tro dem på deras ord och jag är fullt förvissad att de mera moderata bland dem, särskildt landtmännen ingalunda hysa några dylika omstörtningstendenser, men jag hyser en stark misstro till en del samhällsförbättrare inom partiet, som ha synnerligen oklara föreställningar om det praktiska lifvet, särskildt på landsbygden, men ständigt vilja reformera, hvad de inte begripa. Hvad vi mest af allt frukta hos de liberala, det är deras undfallenhet för socialisterna, som har visat sig för ofta för att kunna förnekas.

Låt oss nu tänka efter hvad den pågående striden om landstingsmannavalen egentligen gälla. Den gäller huruvida första kammaren skall fortfara att vara det, som den från början var afsedd att vara, en kammare, där den mognare erfarenheten och besinningen skall föra talan och vara i stånd att förhindra fattandet af omogna beslut, eller om den skall förlora denna sin konserverande karaktär och bli endast en lydig tjänarinna till den förenade vänstern i andra. Och allra minst gäller det om landet skall få behålla sin nuvarande regering eller få en sådan af vänsterfärg. Må vi komma ihåg, att denna regering, ehuru den kallas högerregering, i sina handlingar ha visat sig vara den mest reformerande som Sverige någonsin haft. Mig synes att landtmännen ha intet att vinna men mycket att förlora, om det liberala partiet blir det härskande i båda kamrarne. Icke blott landtmännen utan landet i sin helhet mår bäst, om de reformer, som behöfvas, få försiggå under en lugn, jämn utveckling, utan alltför tvära öfvergångar. Allesammans ha vi ju Sveriges väl såsom vårt mål. Vi kunna strida om medlen att nå detta mål, men icke om själfva målet. Må vi då akta oss att vi icke i stridens hetta glömma eller försumma målet och låta själfva stridsmedlen bli vårt mål. Illa tjänas vårt land af ett folk, som är söndradt i partier. Ju bittrare vi strida inbördes, desto mera skada vi vårt land. Alla berömma vi oss af att vara fosterlandsvänner, men låt oss då bevisa vår fosterlandskärlek i handling och icke bara i ord, i handling genom att nu och alltid sätta fosterlandets väl högst, ja så högt att det af ingenting kan bortskymmas, och aldrig lämna det ur sikte, hur mycket än partilidelserna må storma, ty fosterlandet är dock vår far och mor, ja det är mer än far och mor, det är det bästa vi äga på jorden.

A.-B. Amiralitets- & Stadsboktryckeriet, Karlskrona 1910